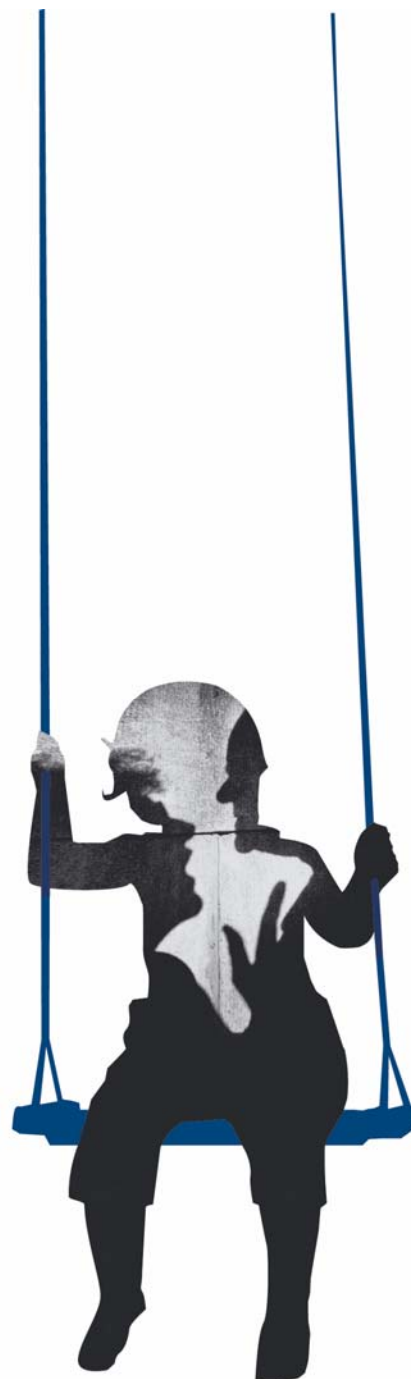

Bulleteng nummer 2

Sikkerhet

Prosjektet "Barn som lever med vold i familien"

En nødvendig hjelpestrategi som ramme rundt alt endringsarbeid for barn som er utsatt for vold i familien.

Sammendrag:

Alt hjelpearbeid med barn som lever med vold i familien innebærer vurdering av barns sikkerhet. Kunnskap om sikkerhet og formidling av denne kunnskapen er en forutsetning for at voldsutsatte barn og foreldre vil kunne snakke med oss og fortelle om de livsbetingelser de lever under. Denne kunnskapen er videre nødvendig for å intervenere i barns liv på en måte som fremmer deres utvikling og ikke setter dem i fare for mer eller alvorligere vold. Og ikke minst vil kunnskap om sikkerhet hjelpe oss å fremme gode terapeutiske samtaler med barn som er sensitive for voldens realitet og dynamikk i barnets familie, og som kan hjelpe oss til å forstå barns opplevelser av at volden ofte ikke er avsluttet eller over. Tematisk fokuserer vi i denne Bulletengen på:

- Nødvendigheten av å vise at barn og foreldre utsatt for vold trenger å møte hjelpere som viser at de vet hva vold i familier handler om- og hvordan de kan få hjelp.
- Systematisk kartlegging av vold
- Nødvendigheten av risikovurderinger – evaluering av mor og barns sikkerhet.
- Utarbeidelse av sikkerhetsplaner for mor og barn.
- Sikkerhet etter brudd i familien.
- Mekling og samvær.
- Vurdering av sikkerhet ved samvær.
- Barns rettsikkerhet i rettsapparatet og forslag til endringer i barneloven
- Evaluering av barn og foreldres totale hjelpebehov.
- En pågående vurdering av sikkerhet.
- En hjelpestrategi også til utøvere.
- Samarbeid mellom hjelpere – for å unngå avmakt og handlingslammelse.

Innledning - ved psykolog Per Øystein Steinsvåg, Alternativ Til Vold

Grunnlaget for å utvikle gode hjelpestrategier overfor barn som er utsatt for vold i familien er vår forståelse av hva familievold i sin helhet innebærer for barn. Uten denne forståelse etablert hos hjelpere vil ikke disse barns sikkerhet og hjelpebehov bli ivaretatt. Vold i parforhold kan best forstås gjennom at en partner i et intimt forhold kontrollerer, dominerer og ydmyker den andre partner gjennom et utall handlinger -

inkludert fysiske, seksuelle, psykologiske, finansielle og spirituelle. Vold i parforhold går ut over isolerte individuelle handlinger av aggresjon, men representerer et gjennomgripende mønster av atferd i retning av kontroll over partner. Kjernen i voldens effektive og destruktive påvirkning og gjennomslagskraft ligger i smerten og angsten den påfører den utsatte. Forskere og klinikere gjenkjenner i dag et typisk mønster, hvor voldens frekvens og alvorlighetsgrad eskaleres over tid. Uten intervensjon kan mishandlingen bli en vanemessig måte å løse konflikter- og mestre avmakt (Jaffe, Lemon & Poisson 2003, Råkil, red. 2003). Det er først de siste 25 år at vi gjennom forskning har fått omfattende kunnskaper om hva vold i intime relasjoner innebærer for offerert, som i 85 – 90 % av tilfellene er en kvinne, og for utøver. Murrey Straus og hennes kollegaer dokumenterte i et av de første større forskningsprosjekt, formidlet i boka "Behind Closed Doors: Violence In American Families", den realitet at millioner av menn, kvinner og barn lever med vold som en integrert del av familielivet. Og at situasjonen ikke har endret seg vesentlig 10 år etter (Straus, Gelles & Steinmetz 1980, Strauss & Gelles 1990). 1 av 10 kvinner hadde erfart å bli utsatt for vold av en partner siste år. Det bildet vi ser ut fra skandinavisk forskning - og norsk virkelighet i dag - er ikke mye annerledes. Vold i nære relasjoner er mer vanlig enn de mest pessimistiske av oss klarer å forestille seg (Råkil red. 2002).

Når psykolog Halldis Leira gjorde et litteratursøk om barn som lever med vold i familien i 1989, fant hun svært få artikler som var skrevet om temaet internasjonalt - knapt noen artikler i Skandinavia (Leira 1990a, 1990b). Den kunnskapen vi har i dag om dette temaet er med andre ord svært ny. Gjennom 90 - tallet og frem til i dag har det vært et sterkt økende fokus på barns situasjon i familier med vold innen forskning og klinisk praksis. Kunnskapen som finnes på området har ikke nedfelt seg i utdanningsinstitusjonene og i etablerte fagmiljø (Metell et. al 2001). Når denne kunnskapen ikke innehas hos de som på ulike måter skal hjelpe barna - utløses ikke hjelpestrategier som tar utgangspunkt i barns virkelighet- og deres manglende mulighet til selv å kunne fortelle om sin livssituasjon (Jaffe et. al 2003, Metell et. al 2001, Saunders 1998). En viktig hjelp er å beskytte barn mot mer vold og skade. Når vi ikke ser volden, og/eller omforklarer den til noe som ikke er svært alvorlig, og/eller ikke ser konsekvensene volden kan ha for barnas liv og utvikling - ser vi ikke nødvendigheten av å sikre barna et trygt liv.

I denne bulletinen vil vi fokusere på sikkerhetsarbeid i arbeid med barn som lever med vold i familien. Det som hjelper barna - foran alt annet - er å få slutt på volden. Dette arbeidet mener vi må være overordnet alt hjelpearbeid med barna, enten vi møter voldens eksistens i barns liv gjennom møter med voksne klienter, i akuttarbeid, gjennom utredning- og evalueringsarbeid, som tema hos barn på skolen, i somatiske helseinstitusjoner og i politi, nemnd og rettsapparat. Per Øystein Steinsvåg skisserer først et perspektiv på behandling og sikkerhetsarbeid i dette kompliserte landskapet. Ingunn Eriksen ser deretter på problemstillinger knyttet til barns sikkerhet når vi står overfor saker hvor det er brudd mellom foreldrene og barnefordelingsspørsmål skal diskuteres, eksempelvis i rettsapparatet. Sikkerhetsarbeid i møte med barn som lever med vold i familien er et stort tema, og mange problemstillinger vil ikke bli berørt i denne Bulletengen. En avgrensning vi har gjort er spørsmålet om hvordan vurdere fars voldsatferd(eventuelt mors eller søskens) relatert til barns fremtidige samvær med utøver av vold. Denne sentrale, og forsømte problemstilling i hjelpe- og rettsapparat, vil vi komme tilbake til i en senere Bulleteng.

Barn som lever med vold i familien - Om sikkerhetsarbeid i hjelpeprosessen ved Per Øystein Steinsvåg

Barn som lever med vold i familien og behandling

Når vi snakker om behandling og hjelp til barn som har erfart vold i sine familier, snakker vi hovedsakelig om en sekundærforebyggende hjelpestrategi. Barna har levd i/lever i en livssituasjon som vi vet skader dem - og hjelpestrategien retter seg mot alle barn med denne erfaring. Samtidig vet vi at kunnskap om familievold- og barnas livssituasjon i familier med vold i samfunnet generelt og hos hjelpere spesielt, fremmer mulighet for hjelp til barna. Når vi har mer kunnskap vil flere barn bli sett og registrert og handlet i forhold til. Og når samfunnet legger til rette for gode rammebetingelser for familier vil mengden vold avta (Perry 2001). Den sekundærforebyggende strategien må derfor sees i sammenheng med den primærforebyggende, som i forhold til total mengde vold i Norge er den viktigste. Også den tertiærforebyggende hjelpestrategien er sentral på dette området. Undersøkelser viser at 35 – 45 % av barna som har erfart vold i familien viser symptomer som kvalifiserer til behandling (Onyskiw 2003). Og disse vil trenge spesiell hjelp for de atferdsvanskene de har utviklet. Her må påpekes at det er grunn til å anta at barns overlevelsesstrategier i familier med vold kan ta former som gjør at vi ikke registrerer vanskene de sliter med, og at det over tid kan være flere barn som faktisk vil trenge hjelp for den skade volden har påført dem (Førland 2005, Onyskiw 2003).

Oppsummert sier vi at disse barna trenger hjelpere som generelt har mye kunnskaper om, og som vet hvordan barns livssituasjon i familier med vold kan være. Og som kjenner til de konsekvensene som volden barna er utsatt for kan få på kort og lang sikt. Dette er viktig for at barn som lever med vold i familien skal bli sett, møtt og tatt på alvor. Dette er ikke et privat problem i familien, men et samfunnsansvar. Barna trenger videre hjelpere som kan intervenere for å fremme sikkerhet, legge til rette for en trygg utvikling og hjelpe barn til å mestre livet, og bli sterke igjen, etter traumatiske erfaringer og alvorlig langvarig stress. Dette krever ulike former for intervensjoner; akutt hjelp, utredning og evalueringsintervensjoner, ivaretagelse av sikkerhet og bearbeidende terapi. Det er denne felles innsats som utgjør "behandlingen" ut fra barnets perspektiv.

Sikkerhetsarbeid er en integrert del av all behandling - og fordrer samarbeid

Vold i barns liv er ikke en hvilken som helst erfaring (Bengtson et. al 2004). Volden rammer barna direkte og hardt, og kan beskrives gjennom begreper som traume, tilknytning/relasjon, læring og selvbylde. Kontinuerlig vurdering av sikkerheten for barna vil, med nødvendighet, være en integrert del av alt hjelpearbeid med barn som har erfart vold i familien. Et sentralt poeng for oss er at ingen hjelpeinstans kan ivareta sikkerheten for barna alene. Voldens vesen i barns liv gjør at ulike hjelpeinstanser trenger å samarbeide for å klare disse utfordringene. Dette er bakgrunnen for at vi i prosjektet, som en integrert del av det å utvikle kunnskaper om gode terapiintervensjoner i disse barnas liv, ønsker å fremme kunnskap om hvordan ulike hjelpeinstanser kan samarbeide for å fremme en trygg utviklingsramme for barna. Relatert til dette tenker vi at noe av den avmektighet vi kjenner på i møte med familier med vold er relatert til våre begrensede hjelperammer. Når sikkerhet blir et sentralt tema fordrer dette at vi bruker flere ressurser pr. familie, gjennom å måtte separere foreldre i samtaler, prate med barn separat, invitere til samarbeidsmøter med andre hjelpere etc. De hjelperammene vi arbeider i har kanskje ikke de ressurser som trengs for å få dette til. Spørsmålet vi stiller er om vi kan unngå å ikke gripe inn på en spesiell måte der det er vold? Kan vi lukke øynene for den virkelighet som er fordi det ikke passer inn i våre rammer? Om det er tilfelle er det et viktig signal å gi til våre politikere og overordnede faglige ledere. Vi tror vi blir tryggere og dyktigere som hjelpere i møte med vold i familier dersom vi har klare strategier å lene oss til når vi ser at vold er et tema. Og dersom vi har andre hjelpeinstanser tilgjengelig som faglig allierte og samarbeidspartnere.

Overordnede strategier for å fremme sikkerhet i hjelpearbeidet

På familievernkontoret erfares at vold kommer opp som et tema i meklingsamtaler, i evalueringssamtaler- og i individuelle terapier med voksne og barn. Noen ganger tar mødre eller fedre direkte kontakt med familiekontoret for å arbeide med voldstema i familien, eller familier og barn som har erfart vold blir henvist fra krisesenter, barnevern og andre instanser. Utgangspunktet for kontakt med krisesenteret og barnevernet er selvsagt annerledes. Krisesenteret via akutt- og oppfølgingshjelp til kvinner og barn, og barnevernets rolle i samfunnet som den som skal ivareta barns rettigheter, sikkerhet og trygghet. I alle disse hjelper-klient situasjoner ser vi nytten av

å skissere noen felles overordnede strategier, som kan fremme at barns sikkerhet blir tematisert og fulgt opp.

1. Kunnskap om og formidling av mødres, fedres og barns livssituasjon.

En problemstilling som ofte kommer opp, på samtlige hjelpearenaer, er hvordan vi skal få kvinner og barn til å snakke om volden, også utøvere av vold, slik at vi kan se, kartlegge- og evaluere volden. Og handle ut fra denne kunnskapen. Mange kjenner på avmakt og handlingslammelse i møte med familier som til tross for registrert vold ved politiundersøkelse, ved bekymringsmelinger om barns situasjon, ved opphold på krisesenter etc - likevel nekter for at volden er et problem. Familier som blir tause eller legger lokk over alle tema som har å gjøre med vold er velkjent. En annen variant er den vi møter i samtaler på kontorene våre, der klienter først sier noe om vold, for deretter benekte dette på det sterkeste. Og vi sitter igjen med følelsen av at her er det noe grunnleggende som er galt - uten at vi har nok konkret informasjon, eller "bevis", til å komme videre med våre bekymringer. Her er vi inne på et område som i høyeste grad også handler om sikkerhet. Hvordan skal kvinner og barn snakke til oss, dersom de er livredde, og ikke kjenner seg trygge på at vi kan beskytte dem?

En kvinne hadde for tredje gang rømt til krisesenteret med sine to barn. I samtale med barna på krisesenteret kom det frem at de begge var redde for at mor skulle flytte tilbake til far som 2 ganger tidligere. Denne kvinnen pratet i begynnelsen en del om volden hun og barna var utsatt for, men etter en stund begynte hun å benekte mye av det hun hadde sagt før. Hun vart over tid mer innstilt på å reise tilbake til barnefaren. Denne gangen gjorde hun det likevel ikke. På spørsmål om, i en trygg hjelprelasjon på et senere tidspunkt, om hvorfor hun tidligere reiste tilbake til voldsutøver, og nær på også denne gang, svarte hun: "Jeg kjenner denne mannen og vet hva han er i stand til. Også første gang trodde jeg egentlig ikke på at han ville forandre seg, men jeg visste at han ville skape et helvete for meg og barna dersom vi forlot ham. Og jeg kunne ikke beskytte barna lengre når de skulle ha samvær med ham. Jeg hadde ingen tro på at rettsapparatet ville støtte meg i at han ikke burde hatt samvær med barna - selv om han har vært voldelig og destruktiv mot dem også. Det som endret situasjonen denne gang var den forståelsen som jeg opplevde av en hjelper på krisesenteret. Hun viste at hun forsto meg og min

situasjon, samtidig som hun formidlet noen muligheter som jeg ikke hadde tenkt på. Det ga meg håp, styrke og selvtillit nok til å velge annerledes denne gang".

Denne illustrasjonen sier noe om at kvinner og barn utsatt for vold har rasjonelle grunner for å ikke snakke med oss - i tillegg til de sterke følelsesmessige bindingene og dilemmaene de står i. Erfaringer fra møter med kvinner er at hjernen jobber på høygir når politiet eller andre kommer på døren. "Sier jeg noe slår han meg igjen". "Forteller jeg alt lar han det gå ut over barna". "Om jeg flytter fra han vil jeg ikke kunne beskytte barna mine lengre". "Der forsnakket jeg meg (til den varme og imøtekommende terapeuten i parsamtalen), og blikket hans sier alt om hva som venter meg etterpå". "Om jeg sier noe kommer barnevernet til å ta barna fra meg også". Kvinner utsatt for vold vet hva det vil si å overleve. Det har de gode erfaringer på. Og de er eksperter på når det er farlig for dem. Et bakteppe her er at mange kvinner har prøvd å si noe om volden til hjelpere tidligere, uten at dette er blitt alvorliggjort eller møtt ut fra hennes ståsted. Utsatte vil trenge tid og tålmodighet, og møte noen som strukturerer samtalene med dem, og formidler en forståelse av deres livssituasjon som de kjenner seg igjen i, for å våge/mestre å snakke om volden.. Kvinner utsatt for vold trenger å bli snakket til alene, separat fra partner. De trenger å erfare at vi vet hva familievold handler om, om alvoret, og om at det ikke er deres skyld. De trenger noen som bekrefter at det er naturlig å være redd og at vi ser hennes bekymringer om barnas sikkerhet. Mange kvinner vil trenge å få saklig informasjon om at det vanligste er at volden blir verre over tid, dersom han ikke har begynt å ta ansvar for volden, eller søkt hjelp for å klare dette. De trenger videre å få informasjon om sine rettigheter; at volden er ulovlig, og at hun kan anmelde ham for det. Og de trenger å få direkte informasjon om hvilke muligheter de har for beskyttelse og hjelp fremover dersom de velger å snakke om volden. Å gå gjennom en konkret sikkerhetsplan - som mulighet - gir henne bilder av hvordan hun kan beskytte seg og barna dersom hun snakker, eller ved brudd. De trenger også å se at det finnes hjelpemuligheter for ham. Mange kvinner opplever volden sterkt samtidig som de ikke ønsker å avbryte forholdet. Da er det bra å bli møtt av noen som også ser utøver som et menneske, som ikke demoniserer han i måten han omtales. Gjennom denne hjelpestrategien hjelper vi henne til å gjøre det mulig å snakke om volden. Og formidler samtidig en stor

forståelse og empati med hennes livssituasjon- noe som gjør det lettere for henne å få tillit til oss.

De eldste barna vil på mange måter trenge å bli møtt på den samme måten, men det er viktig å se at det ikke skal være barnas ansvar å sette ord på volden. De vil trenge å få tillatelse fra mor, og ofte også fra far for å klare det. I forhold til barna er det vesentlig om det er kommet frem annen informasjon, eksempelvis uvanlig atferd i barnehage og skole, som kan tyde på at de har det vanskelig.

2. Registrere og kartlegge vold.

Det første prinsippet vi har skissert omhandler forutsetninger for at utsatte skal våge å prate om volden de er påført. Vi vil sterkt vektlegge betydningen av å skille partnerne i samtale og presentere forståelse og muligheter for dem - når vi ser at vold er et tema. I England innleder de rutinemessig fellessamtaler for mekling med en individuell samtale først for å sjekke ut om vold er et tema. Gjennom denne struktureringen av møter med familier med vold er det mulig, og tryggere, å komme i en tillitsposisjon til voldsutsatte for å kunne kartlegge volden og alvoret bak denne. Her er det to sentrale betingelser som må ligge til grunn:

a) Vi må spørre om volden.

En erfaring med mange hjelpeinstanser her og internasjonalt, er at mange ikke spør spesielt om vold i sine evalueringer - som rutine. Vi mener at dette bør integreres som rutine ved alle hjelpeinstanser i barns liv. I familier med vansker vet vi at vold er et svært vanlig fenomen, og dette tema må derfor utforskes spesielt. Om vi ikke spør om vold kan vi stå i fare for å frata barn den beste hjelp; arbeid for at volden opphører.

Vi ble henvist en 12 år gammel gutt pga svært mye utagering, aggresjon- og vold på skolen. Han ble henvist både fra skolen- og fra en BUP som foreldrene hans hadde samtaler hos. I den tidlige fasen av kontakten uttrykte han at foreldrene hans, etter at de hadde brutt opp forholdet, hadde hatt fellessamtaler i over ett år på den lokale BUP. Gutten hadde selv vært med i de første to samtalene, men trakk seg fordi de ikke snakket om det som var viktigst, og fordi det var kjedelig. Samtalene med mor og far på BUP var, ifølge mor, å arbeide for å gjøre samarbeidet mellom foreldrene, i forhold til gutten, lettere. Mor sier at volden i forholdet mellom henne og eksmannen aldri ble tatt opp i fellessamtalene, til tross for at de på BUP visste at gutten 2 ganger hadde ringt til barnevernet for å fortelle om volden hjemme. Det som

etter hvert ble tydelig var at det i denne familien hadde vært ekstremt mye vold i familien over mange år. Og det meste alvorlige - gutten ble fortsatt utsatt for grov vold ved samvær med far. Dette var det tredje forholdet far hadde utøvd grov vold. To døtre fra et tidligere forhold hadde begge to vært til behandling over flere år på en psykiatrisk avdeling. Jeg spurte mor til gutten om hun selv hadde tenkt å ta opp spørsmålet om vold i samtale. "hvordan kunne jeg det? Han var jo der! Dessuten begynte jeg å tvile på om volden faktisk hadde skjedd, eller om det var noe spesielt med det, siden ingen spurte mer om den. Gutten hadde jo ringt til barnevernet, og alle visste om volden".

Dette er et sterkt eksempel på hvilke konsekvenser vi kan utsette barn dersom vi ikke spør om vold. Dessverre er ikke eksempelet enestående. I en undersøkelse av hjelpeapparatets kartlegging av vold fremkom det at under 20 % av alle hjelpeinstanser(utvalg: Buskerud og de større byene i Norge) hadde faste rutiner for å kartlegge/spørre om vold i familien(Hjemdal & Stefansen 2003). Verken barnevernet eller familievernnet kom særlig godt ut i denne undersøkelsen.

b) Vi trenger et språk for vold.

Vold i familier er ikke et sentralt fagtema som vektlegges i utdanningene. Tvert imot er det ytterst få utdanningssekvenser i Norden som har dette tema på pensum. Vold er heller ikke definert som en spesiell vanske i våre diagnosesystemer, men ofte omformulert til ulike former for personlighetsforstyrrelser, til atferdsvansker og/eller knyttet opp mot rus og alkoholbruk. En psykologisk modell for å forstå vold som fenomen mangler i stor grad. Dette ser vi er i ferd med å forandre seg i Norge. Det å inneha et språk for vold fordrer en forståelsesmodell å plassere volden i. En modell som er nyttig, som har potensial i seg til å skape endring, og som både utsatte og utøvere kan gjenkjenne i eget liv. Om vi i en kartleggingsfase av vold blir diffuse i våre spørsmål om vold - blir vi diffuse i øynene til de vi skal hjelpe. En nøkkelregel er å være konkret og detaljert. Og forholde seg til den fysiske, men også til den psykiske, den seksualiserte, den materielle og den spirituelle volden.

Vi kommer i løpet av prosjektet til å systematisere det vi kjenner til av gode kartleggingsredskaper overfor utsatte og utøvere av vold. Mye har vi utviklet allerede, og det vil vi legge ut på ATV`s og SfK`s respektive nettsteder. I tillegg til å veilede og undervise om dette temaet.

3. Utarbeide sikkerhetsplaner for mødre og barn.

Under strategi 1. ble utsattes behov for å høre om hvilke muligheter for hjelp og beskyttelse som finnes understreket. I enhver tilnærming til utsatte og utøver av vold mener vi det må foreligge en sikkerhetsplan i bunn. For de av oss som har arbeidet med voldsutøvere vet vi at de fleste av disse er klar over, i alle fall delvis og periodevis, smerten og angsten de har påført sine nærmeste. De spør oss, og samarbeider om, metoder og muligheter for å klare å kontrollere volden. De spør oss noen ganger om de kan ringe oss når det er vanskelig, for å unngå å bruke vold. Eller komme oftere til oss. Vi lærer dem måter å legge merke til faresignal, og måter å ta vare på seg selv, partner og barna i slike situasjoner. Noen ser at de i øyeblikket ikke kan bo sammen med familien - av sikkerhetsgrunner. Dette er en form for individualisert sikkerhetsplan for utøvere, som ligger som en integrert del av samtaleterapi.

Utsatte kan ikke, selv om han er i behandling, basere seg på at han kan ta ansvar for volden, og endre denne atferden selv. For det første vil en eventuell endring hos utøvere i retning av å ta ansvar for volden, og mestre å kontrollere denne voldsatferden, ta tid. For det andre er det langt fra alle utøvere som vil klare å bryte voldsmonsteret, spesielt det psykiske, til tross for terapi. For det tredje vet vi fra forskning at mellom 30 – 40 % av utøvere som begynner i terapi dropper ut fra denne allerede i innledende fase. Og sist, men ikke minst, er det et fåtall av de utøvere vi møter som partnere eller fedre til våre voldsutsatte klienter som har eller ønsker et terapitilbud. En egen sikkerhetsplan må derfor lages for alle utsatte vi møter, barn og kvinner. Også for de menn som blir utsatt for vold. Overskriften for disse er: Hva kan du gjøre for å ta vare på deg selv(og barna dine) dersom ny vold skjer eller dersom du opplever at det er stor fare for ny vold?

I hjelpearbeid er vi ikke vant med å tenke på nødvendigheten av dette - at klientene står i en livssituasjon hvor det er fare for å bli rammet av alvorlig vold. For noen er det snakk om liv og død. Sikkerhetsplanen må være detaljert og gå inn på alle forhold i kontakten med oss som kan utgjøre en fare. Og på alle aspekt i de utsattes liv som kan øke eller senke faren for ny vold. Vi trenger å kartlegge hvordan sikkerheten til barna og mor er ivaretatt, og lage planer med dem for å trygge dem så godt vi kan. Vi kan selvsagt ikke stå alene i dette arbeidet. Dette arbeidet tydeliggjør hvorfor samarbeid mellom ulike hjelpere er nødvendig. I utgangspunktet tenker vi at barnevernet skal være inne i bildet i alle disse sakene. Her syndes det mye, også hos

oss. Vi på ATV er i en omstilling nå hvor vi tar som utgangspunkt at alle saker hvor det er barn i bildet skal meldes til barnevernet. Om vi ikke gjør det, skal dette begrunnes spesielt for hver enkelt klient.

Det er mange dilemmaer her som vi ønsker å diskutere i prosjektet. Eksempelvis kan det argumenteres for at vi ved å lage sikkerhetsplaner for barn som lever med vold i familien; hvem de kan ringe, ikke bryte inn i vold mellom far/stefar og mor/stemor etc., påfører dem et ansvar som de ikke skal ha. Samtidig ser vi i det direkte møtet med barn at det er umulig å ikke gi dem noen redskaper for at de skal oppleve en viss form for kontroll, i en livssituasjon der ofte heller ikke vi, selv ikke i samarbeid med barnevernet, klarer å beskytte dem tilstrekkelig (se kasusillustrasjon under punkt 5). Maler for sikkerhetsplaner for kvinner og barn, i forhold, i bruddfase og etter brudd, vil også bli lagt ut på nettsidene våre.

4. Risikovurderinger - evaluere mor og barns sikkerhet

Arbeid hvor vi går gjennom konkrete sikkerhetsplaner for utsatte bygger på den evaluering vi gjør oss om hvor alvorlig/farlig volden er - risikovurderinger. Det er 4 hovedkilder for å finne ut av dette. Barnet selv, mor, utøver og annen informasjon (som registrert "husbråk" hos politiet, beskrivelser av barns atferd i barnehage og skole, bekymringsmeldinger hos barnevernet etc.).

Barn kan gjennom ord eller atferd signalisere tilstedeværelsen av vold i sine familier. Her vil alder selvsagt spille en stor rolle. I forhold til barn er det viktig å se at de ikke kan forventes å fortelle om volden, eller ha ansvar for dette, da de nettopp er barn, ofte redde og i en avmektig posisjon mellom mor og far. Ansvar for at volden skal komme frem ligger hos foreldrene. Barnet vil som nevnt trenge at mor, og ofte far, har gitt tillatelse til at de kan snakke om volden, og forsikret dem om at dette ikke skal medføre sanksjoner, straff eller mer vold.

Gjennom strukturerte spørreskjemaer med mor vil vi få et bilde av alvoret i situasjonen. Mor er den viktigste indikator på hvor farlig han er for henne og for barna. Kvinner utsatt for vold mener vi i langt større grad må sees på som eksperter på å vurdere hans voldelighet, nettopp ved at de gjennom år har "studert" hans voldelighet. Eksempelvis kjenner de til når og under hvilke omstendigheter han er mest farlig. Åpne, ikke strukturerte, samtaler om temaet vil ha klare begrensninger. Kvinner utsatt for vold er ofte forvirret, dissosiert og/eller ambivalente i forhold til den volden som er påført dem. Om vi ikke systematisk går inn og undersøker i detalj

hva hun faktisk er utsatt for, kan vi lett få presentert et overfladisk og fragmentert bilde av alvorret. Vi har dessuten erfart at kvinner setter stor pris på å bli spurt på en systematisk måte om volden fordi det har gjort det lettere for dem å se hva de faktisk står i og blir utsatt for. Fra forskning på risikovurderinger vet vi etter hvert mye om hvilken informasjon som bør gjøre oss spesielt bekymret. Informasjon om vold over tid, vold i flere forhold og på flere livsarenaer, nær fatal vold eller grove voldsepisoder, sterkt økende frekvens av vold, vold mot barna direkte, trusler om alvorlig vold- eller drap, alvorlig rusatferd i tilknytning til volden og isolering av barn og mor bør vekke vår alvorligste bekymring (Jaffe et. al 2003, Nøttestad & og Skagseth 2003). Vi har brukt SARA(Kropp et. al 1995) og Abuse Index(Goodman & Fallon 1994) på ATV. Disse spørreskjemaer gir ikke et absolutt eller et relativt mål på fremtidig risiko, men kan strukturere og bedre våre vurderinger om fremtidig risiko. (Nøttestad & Skagseth 2003). Også disse skjemaene vil vi legge ut på våre nettsted.

Volden mødre blir utsatt for skader ikke bare barna direkte, men også indirekte gjennom at mødrene blir skadet. Mødre utsatt for vold er mer deprimert enn andre mødre,- har mer psykiske problemer og- er mer aggressive og utålmodige mot egne barn(Onyskiw 2003). Flere studier konkluderer likevel med at mødre til tross for den vold som er blitt påført dem ikke slår sine barn mer enn mødre generelt, eller viser mindre varme, emosjonalitet og kjærlighet(Kalil et. al 2003, Sullivan et. al 2000). Utfordringen her er å klare å se familien i et helhetlig perspektiv og plassere ansvaret for volden der det hører hjemme, og samtidig ha forståelse for at mødre, når volden opphører, vil bli sterkere også med henblikk på omsorgsevne. Vi tenker at det er viktig at dette vurderes spesielt, og at barnevernet trekkes inn når vi ser at mor ikke beskytter, eller skader barna sine direkte.

På ATV har vi utviklet en voldsanamnese som vi gjennomgår med alle utøvere. Denne har vi erfart som et godt redskap til bruk for å vurdere alvorlighetsgraden i voldsatferden hos fedrene(utøver) til barna vi arbeider med. For å kunne predikere fare for vold i fremtiden har den begrenset verdi, på linje med mange mer formaliserte risikovurderingsverktøy. Informasjon fra utsatte har på dette feltet langt større verdi enn den informasjon vi får fra utøvere selv(Nøttestad & Skagseth 2003).

5. Vurdere sikkerhet ved samvær

En underkategori av risikovurdering er den som angår barns samvær med

far/voldsutøver etter brudd.

Gjennom en mor som gikk i terapi hos oss fikk vi kontakt med to jenter, henholdsvis 8 år og 12 år. Mor bodde ikke sammen med jentenes far, som hadde tidligere hadde utøvd vold mot mor. Han hadde aldri tatt imot tilbud om hjelp for seg selv. En bekymringsmelding var sent til barnevernet på et tidlig tidspunkt i kontakten med mor pga av barnas situasjon ved samvær med far. Mor hadde tidligere vært i rettssak i forhold til bosted, foreldreskap og samvær, men fikk ikke gjennomslag for sine bekymringer angående fars omsorgsevne. Barna skulle bo fast hos mor, og far fikk delt foreldreskap og vanlig samværsrett. Far gav samtykke til at barna kunne begynne i samtaler hos oss. I kontakten med dem kom det frem at de grudde seg alvorlig for hvert besøk til far. De fortalte historier om kvalme, om hodepine, om stress og om søvnløse netter. Han slo dem ikke, men hver gang han ble sint, ble de minnet om det som hadde vært. Noen ganger kastet han materielle ting i veggen. Dessuten hadde han fått seg en ny kjæreste, og jentene observerte at han ikke behandlet henne bra – heller.

I denne familien gikk barnevernet inn og undersøkte situasjonen for jentene på nytt, men henla saken etter relativt kort tid. Vi opplevde at det var mange sentrale sider ved situasjonen som ikke var vurdert, og det var frustrerende å oppleve at den evalueringen barnevernet gjorde var så utilstrekkelig som den var. Når vi gikk gjennom rettsforhandlingene som denne moren hadde vært gjennom fant vi at også den sakkyndige oppnevnte i svært liten grad vurderte vold som et relevant tema i forhold til fars omsorg for sine barn. Hva tenker vi om dette generelt? Hvilke krav skal vi stille til fedre som har utøvd vold mot mor (og eventuelt direkte mot barna) for at samvær skal finne sted? Betyr det at fedre har brukt vold mot mor at de ikke er gode foreldre? Er fars utøvelse av vold mot mor uavhengig av hva han representerer som far for sine barn? Når tenker vi tilsyn er nødvendig ved samvær, og hvilke argumenter bruker vi for å forsvare samvær under tilsyn? Må barn alltid ha kontakt med sin biologiske far, selv om han har utøvd alvorlig vold? Lytter vi til hva barna sier, og handler ut fra det? Se Bancroft & Silverman (2002), Peled, E. (2000) og bokkapittelet til Williams, Boggess, & Carter (2001) for en drøftelse av dette tema. Problemstillinger her vil også bli berørt i innlegget til Ingunn Eriksen i denne Bulletinen. I en senere bulleteng vil vi fokusere dette viktige, og til dels neglisjerte temaet, mer dyptgående, etter at flere erfaringer er belyst og diskutert i prosjektet.

6. Evaluere mor og barns totale hjelpebehov.

Ingen familiesystem er like, og i det konkrete hjelpearbeidet møter vi familier med et utall problemstillinger og dilemmaer som utfordrer oss. Det er brutte familier i flere ledd, med problemstillinger knyttet til stefedre og stemødre, og til det å ha søsken med ulike foreldre. Det er familier med bakgrunn fra andre kulturer, hvor eldre brødre også utøver vold mot mindre barn. Det er familier hvor mor og barn lever på skjult adresse, og står midt i sterke og omfattende endringer i sine livsbetingelser. I noen familier er det fare for at barna kan bli kidnappet og ført ut av landet. Noen mødre og barn lever i overhengende fare for å bli drept. For flere av de som har brutt med utøver, er den sosiale og økonomiske livssituasjonen uholdbar. Vi møter familier hvor foreldrene har samme kjønn - hvor utøver er barnas biologiske forelder, og hvor den andre part ikke har noen rettigheter/mulighet til å beskytte barna etter brudd.

Når volden foregår i en familiær setting blir utfordringene vi hjelpere står overfor større enn ved mer isolerte traumatiske episoder i barns liv. Svært mange barn lever i komplekse familiesituasjoner med vold over tid, hvor akutte intervensjoner, eller midlertidige løsninger ikke hindrer at ny vold oppstår.

Når vi vet at vold er et tema fordrer dette en evaluering av barnets totale livssituasjon. Hvilken form for vold er de utsatt for? Er det rusproblemer i familien. Hvordan er foreldrenes psykiske helse? Barn trenger hjelpere med kompetanse til å kunne hjelpe dem og deres foreldre med å vurdere kortsiktige og langsiktige behov. De trenger noen som kan hjelpe dem med å vurdere sikkerhet, samværsordninger etter brudd, bossituasjon, terapibehov og andre forhold i begynnelsen av og underveis i hjelpeprosessen.

Fra forskningen vet vi at den viktigste intervensjon for å hjelpe barn er å hjelpe deres mor/omsorgsansvarlig til et liv uten vold (Friend 2000). En viktig del av en generell utredning av barnets situasjon er å vurdere mors situasjon og hennes behov for å klare å ta seg av barna. Vil hun trenge terapi for seg selv? Vil hun trenge økonomisk og praktisk støtte til å etablere seg på nytt etter brudd? Er mor så utslått av volden at hun ikke klarer å fokusere på barnas behov? Disse og andre spørsmål vil i en utredning/evalueringsfase være nødvendig å ta stilling til.

7. En pågående vurdering av sikkerhet.

I hjelpearbeid med barn som lever med, eller har levd med vold i familien vil spørsmål om sikkerhet være et gjennomgående tema i hjelpeprosessen. Volden i barnas liv er ofte ikke over, og/eller endrer seg over tid. Ikke uvanlig ser vi at mor velger å gå tilbake til utøver. Hva gjør vi da? Vår umiddelbare strategi er at barnevernet må få vite om dette. Videre kan mor finne seg en ny mann, som også utøver vold. Dette ser vi skjer i mange barns liv. Også her er det nødvendig å samarbeide med barnevernet. Fedre kan fortsette å true barn og mor i årevis etter et brudd. Og barn kan fortelle om stadige episoder der han skremte dem, truet eller tok kontakt med dem til tross for besøksforbud. Politiet vil i slike situasjoner være en viktig samarbeidspartner. Vi opplever også at situasjonen kan endre seg i familien, også der hvor han har vært i lengre tids behandling. Vi kan registrere ny vold, enten i form av nye konkrete fysiske voldsepisoder, eller i form av at den psykiske volden på nytt blir kneblende og frihetsberøvende for barn og mor. Sikkerhet er med andre ord ikke bare noe vi vurderer i utgangspunktet av en hjelpeprosess, men som en gjennomgående- og kanskje den viktigste behandlingsstrategi.

8. Alle hjelpetiltak må vektes opp mot sikkerhet.

En erfaring vi har med å arbeide med barn i grupper er at de barn som fortsatt er i fare for ny vold, ikke profitterer på arbeid i gruppe. Noen ganger kan gruppe medføre større fare for vold, dersom det som blir snakket om i gruppa frustrerer/irriterer far, og fører til mer vold. Barn har lært seg unike overlevelsesstrategier i familien, og om vi endrer på disse, ved f.eks. lære dem å sette ord på følelser, kan vi utsette dem for mer fare dersom utøver ikke også har gått gjennom en endringsprosess. Derfor må samtaletilbud til barn sees i lys av sikkerhet i den konkrete livssituasjon de lever. Dette skal ikke hindre oss i å gi tilbud til barn, men disse tilbudene må gis og utformes på en måte som ikke setter barnet i større fare. Og innenfor en ramme hvor det er de voksne, mor og far, med vår hjelp og veiledning, som har ansvaret for barns trygghet.

9. Vi må stille krav til utøvere.

I avsnittet over (punkt 5) ligger det underforstått en grunnholdning hos oss om at utøvere med nødvendighet må gjennom en endringsprosess dersom de skal fortsette å være trygge foreldre for sine barn. Vi tenker at samfunnet generelt, og hjelpeapparatet

og rettsapparatet spesielt, i alt for stor grad frigjør utøvere for ansvar (Erikssen 2003). Vi må i mye større grad kreve noe av de som har utøvd volden, og ikke ta for gitt at utøver ikke vil fortsette å skade barn etter brudd med mor. All forskning konkluderer med at utøvere i stor grad tar med seg voldsatferden inn i nye forhold, og at den ikke går over av seg selv (Barnett, Miller-Perrin & Perrin 1997). Møtet med barna er et levende og skremmende bilde på dette. Når barn forteller om at de engster seg for å møte far, om sterke stress og angstreaksjoner ved samvær, om fars manglende ansvarstaking og skyldlegging på mor, om at de erfarer ny vold mot nye partnere m.m., forteller de oss også om samfunnets manglende interesse, engasjement og evne til å beskytte disse barna.

10. Mødre og barn trenger vår støtte hos politi og rettsinstanser.

Et sentralt område i forhold til sikkerhet er den fagkunnskap vi kan representere hos barnevern, politi og rettsapparat når barn og foresatte er utsatt for vold. Som Ingunn Eriksen tar opp i sin artikkel er det ikke gitt at advokater, dommere og sakkyndige (rettens aktører) forstår barns og mødres livssituasjon. Derfor vil barn og mor ofte trenge at vi stiller opp og vitner for dem. For mange er det uutholdelig å møte utøver i retten fordi sterk angst vekkes. Og for mange blir også retten en arena der de utsatte føler seg maktesløse i forhold til å stå imot en utøver som er ressurssterk og veltalende, og som kan være ekstremt flink til å representere sin sak. Det er sterkt å være vitne til mødres dilemmaer i dette dramaet, hvor de desperat leter etter muligheter til å beskytte barna sine mot mer vold, samtidig som de frykter for konsekvensene av hva de sier i hans påhør i retten. Vi skal også aldri glemme at 50 % av utøvere som utøver vold mot mor også utøver vold mot barna direkte. Og vi kjenner til at mange utøvere i større grad lar volden gå ut over barna sine etter brudd, i en for ham avmektig livssituasjon (Graham-Bermann og Edleson 2001).

Når det eneste vi har er "pistol" -

om avmakt og handlingslammelse hos hjelpere.

Vold er et komplekst tema, og på mange måter vil det være mer behagelig for oss om vi ikke ser den, og dermed ikke trenger å handle ut fra det vi vet. Vi kjenner oss i mange saker intenst avmektige, spesielt i situasjoner der vi ikke lett ser muligheter eller veier ut av de problemstillingene vi møter. Når vi arbeider med voksne tenker jeg at det er lett å "glemme" eller ikke orke å ta inn over seg barnas virkelighet, for å

unngå komme inn i denne avmaktighet. Vi har paralleller i forhold til når vi jobber med psykisk syke foreldre generelt eller med foreldre som ruser seg. I svært liten grad tenker vi på nødvendigheten av å trekke inn barnevernet for å beskytte barna. Vi tror at det finnes en massiv motstand i hver enkelt av oss til å ta inn over oss den virkelighet barn lever i under slike livsbetingelser (Metell, Eriksson, Isdal, Birgitta og Råkil 2001). Vold i barns liv skal vi ikke tolerere, da vi vet for mye om voldens skadevirkninger på barns liv og utvikling. Kanskje en nøkkel til å få dette til er at vi i møte med hver voksen, der tema er vold, ber om konkret informasjon om barna. Og gjerne at foreldrene bringer bilde av dem inn på kontorene våre. Dette har også den tilleggseffekt at det motiverer foreldre i større grad til arbeid for kontroll og beskyttelse av barna. Det aller beste er om vi strukturerer arbeidet slik at vi også får erfaringer med å snakke direkte med barn som har erfart vold. Levende barneansikt som forteller om voldens grusomme virkelighet har større kraft til å trenge gjennom det panseret i oss som ikke vil/eller klarer å se denne virkelighet.

Samarbeid mellom hjelpere er nødvendig for å unngå avmakt og handlingslammelse

Står vi alene i dette hjelpearbeidet vil vi over tid fungere dårlig som hjelpere. I saker med vold trenger minst to kollegaer på samme arbeidsplass gå inn i sakene, ikke minst når temaet er sikkerhet. Vi trenger også å samarbeide nært med andre hjelpeinstanser for å kunne hjelpe barna. Dette samspillet vil vi fokusere på i en senere Bulleteng – hvor vi også ønsker at enkelte av våre samarbeidspartnere i prosjektet kunne formulert sine erfaringer – fra familievernets, fra barnevernets og fra krisesenterets ståsted.

Referanser:

Bancroft, L. & Silverman, J. G. (2002). *The batterer as Parent. Addressing the Impact of Domestic violence on Family Dynamics*. SAGE Publications, Thousand Oaks

Barnett, O.W., Miller-Perrin, C.L., & Perrin, R.D. (1997). *Family Violence across the Lifespan*. SAGE publ. Thousand Oaks.

Bengtson, M., Steinsvåg, P.Ø. & Terland, H. (2004). *Ungdom bak volden. Forståelse og behandling av ungdom med volds- og aggresjonsproblemer*. Oslo: Universitetsforlaget AS.

Erikssen, M. (2003). I skuggan av pappa. *Familjerätten och hanteringen av fäders våld*. Forlag AB Gondolin, Stehag

Førland, M. 2005. Barn Vitne til Vold i familien. Spesialistoppgave NPF. (2005). *Tidsskrift for Norsk Psykologforening. In Press*

Friend, C. (2000). *Aligning with the battered woman to protect both mother and child*. I R.A. Geffner, P.G. Jaffe & M. Sudermann (Eds.). *Children exposed to domestic violence. Current Issues in Research, Intervention, Prevention and Policy Development*. (s.253-268). New York: The Hawort Maltreatment & Trauma Press

Geffner, R., Igelman, R. S. & Zellner, J. (Ed.), (2003). *The Effect of Intimate Partner Violence on Children* (s. 11 - 47). New York: The Hawort Maltreatment & Trauma Press.

Goodman, M. S & Fallon, B. C. (1994) *Supplement to Pattern changing for Abused Women : An Educational Program*. SAGE Publication. Kortversjon av Stacey, W. A. & Shupe, A. (1984). *The family secret: Family violence in America*. Boston: Beacon Press.

Graham-Bermann, Sandra A. og Edleson, Jeffrey L. (2001). *Domestic Violence in the Lives of Children. The Future of Research, Intervention, and Social Policy*. American Psychological Association, Washington, DC.

Hjemdal, O. K. & Stefansen, K. 2003. *Hjelpeapparatets rutiner for avdekking og registrering av vold*. Delprosjekt under Regjeringens handlingsplan: Vold mot kvinner i nære relasjoner:

Jaffe, P. J, Lemon, N. K. D. & Poisson, S. E. (2003). *Child Custody and Domestic Violence:A Call for Safety and Accountability*. Sage Publications.

Kropp, P., Hart, S., Webster, C. & Eaves, D. (1995). *Manual for the Spousal Assault Risk Assessment Guide (2 ed.)*. Vancouver, Canada: British Columbia Institute on Family Violence.

Leira, H. (1990). a Fra tabuisert traume til anerkjennelse og erkjennelse. Del 1. Om arbeid med barn som har erfart vold i familien. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, Årg. 27, nr.1, 16-22.

Leira H. (1990). b Fra tabuisert traume til anerkjennelse og erkjennelse. Del 2. En modell for intervensjon med barn og unge som har erfart vold i familien. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*. årg. 27, nr.2, s. 99-105.

Jaffe, P. G., Lemon, N. K. D., & Poisson, S. E. (2003). *Child Custody & Domestic Violence. A Call For Safety and Accountability*. Thousand Oaks, SAGE Publications

Kalil et al (2003). I Geffner, R., Igelman, R. S. & Zellner, J. (Ed.), (2003). *The Effect of Intimate Partner Violence on Children* (s. 11 - 47). New York: The Hawort Maltreatment & Trauma Press.

Metell, B., Eriksson, M., Isdal, P., Lyckner, B. og Råkil, M. (2001). *Barn som ser pappa slå*. Vexjø. Forlagshuset Gothia.

Nøttestad, J. A. & og Skagseth Haugan, G. (2003). I Råkil, M. (Red, 2003). *Menns vold mot kvinner - Behandlingerfaringer og kunnskapsstatus*. Oslo. Universitetsforlaget.

Onyskiw, J. E. (2003). *Domestic Violence and Children`s adjustment: A Review of Research*. I Geffner, R., Igelman, R. S. & Zellner, J. (Ed.), *The Effect of Intimate Partner Violence on Children* (s. 11 - 47). New York: The Hawort Maltreatment & Trauma Press.

Peled, E. (2000). Parenting by Men Who Abuse Women: Issues and Dilemmas. *British Journal of Social Work*. 30, 25-36.

Perry, B.D. (2001). *The neurodevelopmental impact of violence in childhood*. In Schetky D & Benedek, E. (Eds.) *Textbook of child and adolescent forensic psychiatry*. Washington, D.C.: American Psychiatric Press, Inc. (221-238)

Råkil, M. (Red, 2003). *Menns vold mot kvinner - Behandlingserfaringer og kunnskapsstatus*. Oslo. Universitetsforlaget.

Saunders, D. G. (1998). *Child Custody and Visitation Decisions in Domestic Violence Cases: Legal Trends, Research Findings, and Recommendations*.

Straus, M. A., Gelles, R. J.& Steinmetz, S. K. (1980). *Behind Closed Doors: Violence In American Families*. Garden City, NY: Anchor Books.

Strauss, M.A., & Gelles, R.J. (1990): *Physical violence in American families; Risk factors and adoptions to violence in 8145 American families*. New Brunswick NJ: Transaction.

Sullivan, C. M., Nguyen, H., Allen, N., Bybee, D., & Juras. J. (2000). Beyond searching for deficits: Evidence that battered women are nurturing parents. *Journal of Emotional Abuse*, 2(2), 51-72.

Williams, Oliver, Jacquelyn Boggess, and Janet Carter. 2001. "Fatherhood and Domestic Violence: Exploring the Role of Men Who Batter in the Lives of Their Children" in Sandra A. Graham-Bermann and Jeffrey L. Edleson, eds. *Domestic Violence in the Lives of Children: The Future of Research, Intervention, and Social Policy*. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 157—187.

Barns sikkerhet etter bruddet når det er vold i familien

Ved psykolog Ingunn Eriksen, Alternativ Til Vold

Innledning

Når en kvinne har barn er ofte hensynet til barna en hovedkilde til motivasjon for å bryte med en mann som utøver vold. Slik forsøker hun med bruddet å beskytte barna og seg selv. Kvinner og barns muligheter til å komme seg bort fra volden er imidlertid avhengig av at mannen slutter å utøve vold. Det er ikke alltid slik at volden stopper ved bruddet; erfaringen er snarere at volden kan intensiveres og forverres i en bruddfase (Askeland, Strand & Sætre, 2002). En utbredt forståelse av menns vold mot kvinner er at det i stor grad handler om hans forsøk på å kontrollere, dominere og krenke henne (Isdal, 2000; Råkil, 2002; Jaffe, 2003). En separasjon sender et klart budskap til utøver om at han ikke lenger har kontroll over forholdet og partneren sin. Hans opplevelse av kontrolltap kan forsterkes av bekymringer for muligheten for å miste relasjonen til barna. Risikoen for vold øker.

Det er i denne potensielt farlige perioden etter bruddet at barnefordelingsspørsmålet kommer opp. Kvinnen og barnas sikkerhet bør derfor prioriteres av alle involverte parter familien kommer i kontakt med, eksempelvis barnevernet, familievernnet, psykisk helsevern, politiet, advokater og rettsapparatet. Det er mange nivåer i dette sikkerhetsarbeidet, fra eventuelle konkrete behov som besøksforbud og voldsalarm til vurderinger av farlighet og sannsynlighet for ny vold, vurderinger av omfanget og alvorligheten av vold, barnas fungering og omsorgskompetanse hos foreldrene.

I det følgende skal vi se på hvordan barns sikkerhet blir ivaretatt når spørsmålet om bosituasjon og samværsordning skal avgjøres etter samlivsbruddet. Vi begynner idet paret som skiller lag kommer til mekling på familievernkontoret, med spørsmål knyttet til hvordan volden i relasjonen oppdages/kartlegges og hvordan sikkerheten rundt samtalene ivaretas for kvinnen og barna. I flere saker hvor vold i familien er tema vil rettsapparatet bli koblet inn, og vi går derfor videre med å se litt på hvordan aktører i rettssystemet håndterer sikkerhet for barna når det foreligger påstander om at

far har utøvd vold mot mor og/eller barna. Vi vil her vektlegge hvordan menn som har utøvd vold mot sin partner blir vurdert som fedre for sine barn. Får den volden han har utøvd mot mor konsekvenser for vurderinger av han som far, og i tilfelle det ikke gjør det; hvorfor ikke? Avslutningsvis vil vi presentere og diskutere noen forslag som foreligger til endringer i barneloven for å øke barns sikkerhet i saker der det foreligger påstander om vold.

Mekling når barna blir eksponert for vold i familien

Familievernnet har i følge Vatnar (2002) ikke hatt tradisjon for å arbeide med familievoldssaker. Det er først i de seneste årene at det har vært et økt fokus på vold. Noen kontorer har etter hvert opparbeidet seg kompetanse i å kartlegge vold og i ulike spesialiserte behandlingstilnærminger. Andre kontorer har ikke hatt denne kompetanseutviklingen og vil derfor ikke nødvendigvis ha noen annerledes tilnærming til saker der det er vold i nære relasjoner enn i andre saker. Vatnar (2002) refererer til holdninger som fremdeles kan eksistere ved enkelte familiekontor ved å formidle erfaringer fra videreutdanning i familieterapi, der det fremdeles finns lærere som sier at de ikke vil jobbe med klienter som bruker vold. Dette vil kunne bety at det vil være stor variasjon fra kontor til kontor i forhold til hvordan sikkerhetsspørsmål for kvinner og barn blir ivarettatt i meklingsamtaler.

I det følgende skal vi se spesielt på to forhold knyttet til barnas sikkerhet når avtaler om deres videre omsorgssituasjon skal diskuteres på familievernkontoret.

1. Ut i fra den kunnskapen vi har, finnes det per i dag ingen retningslinjer for familievernkontor i Norge om systematisk kartlegging av om det har forekommet vold i parrelasjonen. Kan dette tenkes å få noen konsekvenser for barnas sikkerhet?
2. Ut i fra det vi vet er det ikke alltid slik at partene blir tilbudt separat mekling når det foreligger informasjon om at det har vært vold. Hvilke konsekvenser for barnas sikkerhet kan tenkes å kunne følge av det at paret kommer til felles mekling?

For å se nærmere på disse spørsmålene går vi til Sverige, hvor forskeren Maria Eriksson (2003) i sin doktor avhandling: *"För barnens bästa"* blant annet intervjuet *socialsekreterare* og *familjerättssekreterare*, som blant sine oppgaver skal tilby utredning av barnas situasjon i barnefordelingssaker. Det er også disse som skal tilby frivillige *samarbetssamtal* for foreldre som vil forsøke å komme overens angående felles barn. Foruten de frivillige samtalene, kan samarbeidssamtalene også gjennomføres på forespørsel fra domstolen. Selv om det svenske systemet på mange punkter ikke er tilsvarende det norske, synes likhetstrekkene likevel tilstrekkelige til at informantenes svar og Erikssons refleksjoner, særlig når det gjelder samarbeidssamtaler, vil ha relevans for spørsmålene knyttet til norske meklingsforhold.

Kartlegging av vold

Det fremgår av intervjuene at det ikke fantes noe enhetlig syn på hvordan informantene så på menns vold mot kvinner i tilknytning til barnefordelingsspørsmål. De beskrev svært ulike praksis både når det gjaldt å identifisere vold og i forhold til håndtering av saker der det forelå opplysninger om vold. Mens en del av informantene oppga at de systematisk spurte etter vold, svarte andre at de sjelden spurte. Noen av de som spurte, benyttet ofte flere anledninger til å forsøke og kartlegge eventuell forekomst av vold. En informant begrunnet dette med: *"För att för mig handlar det om att försöka kartlägga, vad har barnen i den här familjen varit med om"* (s. 202). De som sjelden spurte etter vold, mente at de sjelden møtte vold i arbeidet: *"[...]de ärendena är inte så livligt förekommande. Jag vill inte bagatellisera detta, inte alls, men de är inte så livligt förekommande"* (s. 201). Når disse informantene spurte etter vold, var det gjerne på bakgrunn av signaler de synes å ha sett som kunne peke i retning av mulighet for forekomst av vold. Det var særlig kvinnens atferd de kunne reagere på, for eksempel i forhold til en tilbakeholdenhet hos henne. Eriksson beskriver et kontinuum fra de som ofte eller alltid spurte om vold til de som sjelden spurte, og ser et sammenfall med oppfatningen av forekomsten av vold. De som hadde gått fra en praksis hvor de bare spurte av og til, til en systematisk metodikk, ga uttrykk for en oppfatning om kausalitet; at de fikk vite mer når de spurte. En av informantene forteller: *"För har jag märkt att...när vi inte [frågade]. Då var det så sällan det kom fram. Annat än med en bisats [...] Men nu när man ställer den här*

frågan att "Har det förekommit våld" [...] då kan de berätta om olika saker som har hänt". (s. 203). Denne informanten gir eksempel på en sak hun hadde før hun begynte å spørre systematisk. Ingen informasjon om vold hadde fremkommet under samarbeidssamtalene. Senere fikk hun vite at det hadde forekommet alvorlig vold som hun vurderte som svært betydningsfull i forhold til oppfatningen av barnas situasjon.

Det å forvente at partene selv uoppfordret skal fortelle om vold, eller basere seg på en kartlegging av vold med vekt på tolking av kvinnens kroppsspråk, kan være en farefull strategi i forhold til ivaretagelse av sikkerhet for kvinner og barn. Kvinner som har vært utsatt for vold har generelt en tendens til å dekke til og bagatellisere vold (Jaffe, 2003). Hun kan også oppleve å være forvirret i forhold til alvor av og ansvaret for volden. Hun kan ha med seg negative erfaringer fra tidligere møter med hjelpeapparatet hvor hun eksempelvis ikke har opplevd at volden er blitt tatt på alvor eller hvor hun har følt at hun i stor grad er blitt tillagt ansvaret for volden, eller hvor det ikke har blitt tatt stilling til ansvaret. Når utøver er i samme rom under samtalen, er det stor sannsynlighet for at hun i tillegg redd. Ut i fra dette perspektivet vil det være overraskende snarere enn forventet hvis hun bringer vold opp som et tema. Ved ikke å spørre systematisk vil en med andre ord stå i fare for å unnlate og fange opp vold, og med dette gjennomføre samtaler og kanskje komme til enighet om barnas bosituasjon uten at vold og sikkerhet blir et tema.

Tallet på forekomst av vold blant dem som skiller seg er høyt. Undersøkelsene til Moxnes og Haugen (1998) viser at 18 % av kvinnene oppga at vold i ekteskapet hadde en meget eller ganske stor betydning som årsak til skilsmisse. Flere andre studier internasjonalt viser også at når kvinner blir spurt hvorfor de avsluttet ekteskapet, får en tall på vold som ligger høyt over gjennomsnittet i den generelle befolkningen (Jaffe, et. al, 2003). Dette forholdet vil selvsagt også reflekteres i historiene til de som kommer til mekling. Ut fra det vi i tillegg vet om at volden på ulike måter ofte fortsetter etter skilsmissen og med tanke på kunnskapen om de potensielt skadelige virkninger på barn av å bli utsatt for vold, er det tankevekkende at det ikke finnes retningslinjer for systematisk kartlegging av vold i familievernet (og barnevernet) i Norge.

Sikkerheten rundt samtalene

Erikssons informanter ga uttrykk for variasjon med hensyn til om de tok spesielle hensyn i saker der det forelå opplysninger om vold. De fleste var relativt tydelige på at de ikke benyttet seg av fellessamtaler når det hadde forekommet vold. En informant ga imidlertid uttrykk for en oppfattning om at det ikke var noen forskjell på saker der det var informasjon om vold og andre saker. Informanten beskrev seg selv som *”bra på att kontrollera vad som händer i rummet så att var och en får prata utan att bli avbruten och utan att det blir ”några höga ljudnivåer” eller så”* (s.197). Andre informanter beskrev en forandring over tid fra å tidligere ha arbeidet med parene felles til å bli mer restriktive med dette i voldssaker. En informant beskriver hvordan denne endringen hadde kommet som følge av negative erfaringer i etterkant av felles samtaler: *” [...]det händer någonting mellom de här parterna. Och sedan kanske de kan samarbeta väldigt bra om barnet här i rummet och de vill hjälpas åt. Och plötsligt så kommer de så nära varandra och det blir ganska positivt,. Och det kan vara en jättefarlig situation. Och det är man inte alltid medveten om som samtalsledare. Jag vet vi hade ett par där det var..där de flyttade i hop en period också. Men det var vid något samtal, som de var väldigt överens och...vi tänkte ju ”skönt” liksom, ”va`bra”. Och så gick de, och sen kom hon uppspringande. Då hade han dunkat in huvudet i väggen. För då fick han antagligen någon sort hopp om att nu, det här blir nog bra. Och så när de kom ut så hamnade de väl i gräl om något och han förstod att hon menade inte så. Att hon ville ha tillbaka honom. Utan det handlade om umgänge. Så då blev han ju rasande”* (s. 198,199).

Det er med andre ord ikke alt en som leder av samtalene har kontroll over. Hvordan kan en unngå at fellessamtalen med paret skal føre til økt risiko for vold etter samtalen? Hvis en som samtaleleder ikke forholder seg til sikkerhetsprosedyrer, vil det dessuten være stor sannsynlighet for at avtalene en kommer til i felles samtalene ikke kan antas å være genuine fordi hun kan være redd for å fortelle om volden og om det hun ønsker i forbindelse med for eksempel samvær mens han er tilstede. Hvordan kan en sikre at kvinnen i samtalene føler seg trygg nok til å fortelle om den volden hun og barna har vært utsatt for og hva hun tenker om bosituasjon og samvær? Med referanser til endringer som har skjedd i Storbritannia i forhold til meglingsamtaler, foreslår Eriksson (2001) en rekke tiltak for å øke sikkerheten i slike samtaler. Utgangspunktet for forslagene er erkjennelsen av at barnas trygghet og omsorgssituasjon må kobles opp til sikkerheten for mødrene deres. Videre at

samtaleledere ikke må anta at volden er slutt ved separasjonen; de må være oppmerksomme på risikoen for fortsatt vold. En forutsetning for å kunne ha samtaler der det har forekommet vold i parrelasjonen er også at den profesjonelle har tilstrekkelig kunnskap om utøvers makt- og kontrollatferd, og ikke bare er oppmerksom på den fysiske volden. Uten innsikt i hvordan vold i nære relasjoner kan se ut, inklusive trusler, psykisk og seksuell vold kan det være *vanskelig* for samtaleleder å oppdage volden.

En måte å løse de sikkerhetsmessige utfordringene ved felles samtaler på, er selvsagt å ikke ha dem. Dette er da også den generelle anbefalingen til mange forskere og klinikere som arbeider med vold i nære relasjoner (Jaffe, 2003; Eriksson, 2001), nemlig å ha en rutine på separate samtaler der det foreligger informasjon om at det har forekommet vold. I tråd med britiske retningslinjer i slike saker, foreslår Eriksson (2001) at kvinnen og mannen separat tilskrives før første samtale med informasjon om rett til separate samtaler. Det anses som nødvendig at det gis eksplisitt informasjon om anledningen til separate samtaler, da en ikke kan anta at kvinnen alltid av seg selv vil spørre om separate samtaler når det har vært vold i relasjonen. Videre er anbefalingen i de britiske retningslinjene (blant annet i ”*National Family Mediation guidelines for screening for domestic violence in mediation*”-1996) at alle par innledningsvis til meklingssamtaler rutinemessig bør spørres om vold og trusler i *separate* samtaler. En legger med andre ord her vekt på en utredningsfase i forkant av selve meklingen hvor man forsøker å fange opp om det har forekommet vold i relasjonen. Det anbefales at de innledende separate samtalene bør arrangeres slik at partene kommer til ulike tider og at partene ikke vet om hverandres avtaler. Selv om hovedregelen er en fraråding av felles samtaler kan det likevel være at kvinnen av ulike grunner ønsker en felles samtale. Hvis en av hensyn til slike ønsker eller av andre grunner skulle velge å gjennomføre felles samtaler, foreslås det at en rekke sikkerhetsspørsmål må vurderes og tas hensyn i forbindelse med samtalene. Eksempelvis foreslås ulike tider for å komme og gå, slik at paret ikke kommer og går samtidig. Dette for å forhindre at kvinnen blir oppsøkt på gaten av mannen i etterkant av samtalen. Det anbefales også separate venterom og at kvinnen bør ha med seg støtte til samtalen i kraft av en venn, slektning eller annen trygg person. En bør ha utarbeidet strategier for å møte eventuelle trusler og aggressive utbrudd i samtalene. Samtalen kan avbrytes når som helst; dette bør formidles flere ganger i løpet av

samtalen og en bør ha planer for hvordan samtalen kan avbrytes på en sikker måte for kvinnen og barna. Eriksson (2001) foreslår utarbeidelsen av en kontrakt i forkant av en fellessamtale hvor en blir enige om regler for samtalen. Hvis disse brytes eller ikke aksepteres bør ikke samtalen gjennomføres. Momenter til i en slik kontrakt kan for eksempel være (Eriksson, 2001, s. 132, min oversettelse):

- *Et uttalt løfte fra mannen om å ikke anvende vold eller trusler, verken i rommet eller utenfor.*
- *At adresser og telefonnummer er hemmelige.*
- *At det er sikkert for kvinnen å komme og gå fra samtalen.*
- *At kvinnen blir ledsaget for eksempel av en venn eller slektning til samtalen.*
- *At kvinnen og mannen venter i separate rom.*
- *At kvinnen og mannen aldri blir forlatt alene i samme rom.*
- *At samtalelederne ikke arbeider alene.*
- *At kvinnen og mannen kan ta pauser under samtalen.*
- *At det går an å benytte seg av ”skyttelmekling”, dvs. at partene ikke befinner seg i samme rom.*
- *At begge får snakke uten å bli avbrutt*
- *At alle har rett til å avbryte samtalen på et hvilket som helst stadium.*
- *At samtalen kan avsluttes på en måte som er sikker for kvinnen og barna.*

En ”bivirkning” av et slikt fokus på vold i forbindelse med samtaler om barnefordeling er at volden mot kvinner og barn blir alvorliggjort for alle parter. Motsatt risikerer en å bidra til en sannsynligvis allerede pågående bagatellisering av volden og dens konsekvenser ved å ikke forholde seg til vold og sikkerhet i disse samtalene.

Barnefordelingssaker i Lagmannsretten

Når menn som har utøvd vold mot sin partner skal vurderes som fedre for sine barn er det ikke alltid slik at volden hans blir ansett som et relevant moment i forhold til hans fungering som far. Denne mangelen på kobling mellom vold mot mor og omsorg for

barn kan en møte på mange arenaer, både i barnevernet, familievern, psykisk helsevern, hos advokater, sakkyndige i barnefordelingssaker og hos dommere. Dette er ikke et særnorsk fenomen. Eriksson (2003) spør seg om den voldelige faren finnes i Sverige som begrep og i politiske sammenhenger eller om vold og far blir sett på som gjensidig utelukkende begreper. "Barnets beste" skal være det styrende prinsipp for de avtaler som inngås i forhold til fast bosted og samvær for barn. Dette er imidlertid ikke et begrep med et fast innhold, men et åpent begrep som kan fylles med ulikt innhold avhengig av den historiske, sosiale og kulturelle konteksten (Eriksson, 2003). I følge Vatnar (2002) synes "barnets beste" i barneloven og ekteskapsloven i Norge å være synonymt med mest mulig kontakt med begge foreldrene. Ut i fra det vi vet om at volden ofte fortsetter og av og til blir verre etter skilsmissen og at far på ulike måter kan utsette barna for fysisk og psykisk vold ved samvær og at barna kan være redd far, er dette en bekymringsfull situasjon med tanke på ivaretagelse av barnas sikkerhet.

For å belyse forholdene i Norge noe nærmere på dette området, vil vi presentere resultater fra Kristin Skjørtens undersøkelse "Barnefordelingssaker, foreldreskap og barns beste" (2004). Skjørten har i sin undersøkelse gjennomgått alle lagmannsrettsdommer som er registrert i Lovdata for årene 1998, 1999 og 2000. Samtlige saker omhandler avgjørelser om fast bosted for barn, og partene i saken er barnas foreldre. 129 saker tilfredsstilte utvalgskriteriene i undersøkelse. Påstander om vold og overgrep fremkommer i nesten en fjerdedel av sakene. Av de 30 sakene der vold og overgrep nevnes, legger retten til grunn at vold/overgrep har funnet sted i 14 av dem. I de andre sakene mener retten enten at vold/overgrep ikke har forekommet eller at det ikke er tilstrekkelig bevist.

Felles for alle saker der en av partene fremsetter påstander om vold/overgrep, er at de mener volden har betydning for omsorgsevne. Vold og overgrep kobles til egenskaper hos personen som forelder. Retten har imidlertid i de fleste av sakene alternative oppfatninger som utkonkurrerer forbindelsen mellom vold og omsorgsevne.

I de fjorten sakene der retten legger til grunn at det har forekommet vold, foreligger det mye og grundig dokumentasjon av voldsutøvelsen (politianmeldelse, besøksforbud, innrømmelser fra utøver etc.). Likevel er det bare i tre av de fjorten

sakene at vold/overgrep blir et moment som tillegges vekt i avgjørelsene. Felles for de tre sakene er at retten foretar en drøftning av sammenhengen mellom vold og personlig egnethet som forelder. I en fjerde sak får mor foreldreansvaret alene på bakgrunn av sakkyndiges rapporter om høyt konfliktnivå og påviselige skadevirkninger på barnet av fars psykiske mishandling og trakassering av mor. En sakkyndig beskrev også fars aktive involvering av datteren i konflikten. Det er interessant å merke seg at retten likevel mener at en i utgangspunktet stod overfor to tilfredstillende omsorgsalternativer i denne saken.

I de neste ti sakene der retten finner at det er utøvd vold, er det andre momenter enn overgrep som tillegges vekt. Domsteksten er i mange av disse sakene utarbeidet slik at volden får en beskjedne plass, både hva angår plass i teksten og språklige formuleringer. Det at volden får lite plass, mener Skjørten fører til at *"[...]det kastes et dunkelt lys over disse momentene[...]"* (s.158) og det sies lite om overgrepene form og konsekvenser, også for barna. Volden omtales også på måter som bidrar til at vold blir mindre relevant i vurderingen av saken. Skjørten gir et eksempel hvor voldsutøvelsen omtales som *"fysiske utslag av turbulensen og uoverensstemmelsene"* mellom partene. I en annen sak hvor far har utøvd grov vold mot barna, heter det at: *"Retten ser ikke bort fra at også dette medvirket til at barna er redd faren"* (s. 159), noe som i beste fall kan kalles en svært forsiktig formulering. I domsteksten på sju sider, ble volden i saken nevnt i to setninger.

I flere av sakene ser det ut til at det skal mye til før dommerne mener utøvelse av vold er relevant for spørsmålet om omsorgsevne. I en sak der far har utøvd vold mot mor i barnas nærvær og det foreligger anmeldelse og besøksforbud, kommenteres det i domsteksten slik: *"For tiden er foreldrene inne i en uavsluttet prosess om ekteskapsoppløsning med uløste konflikter på mange plan, og det er åpenbart sterke følelsesmessige konflikter mellom dem."* (s.159) Far får utvidet samvær og avgjørelsen bygger på andre momenter enn vold.

Skjørten mener de alternative forståelsene av vold og overgrep som presenteres fra rettens side (alternativer til at voldsutøvelse kan virke negativt inn på foreldres omsorgsevne), dreier seg om vold oppfattet som relasjonsbetinget, rusbetinget eller som enkelthendelser av mindre alvorlig karakter. Når retten anser volden som

relasjonsbetinget, anses den ikke som relevant i en vurdering av personlige egenskaper. Retten vurderer problemet som løst ved samlivsbruddet. Et eksempel her er en mor som anfører at: *”Den vold som B (far) har utøvd mot A (mor) mens partene var gift, var uprovosert eller var utløst av bagatellmessige episoder og var utøvd også mens barna var til stede”* (s.161). Mor mener dette har betydning for fars omsorgskompetanse, men retten har en annen oppfattning: *”Lagmannsretten finner det ikke nødvendig å gå nærmere inn på dette. Dette oppfattes å være forhold som i all hovedsak fant sted mens partene var gift. Det bemerkes imidlertid i denne forbindelse at A hadde opphold på Krisesenteret, og at også barnevernet traff vedtak om tilsyn for en periode [...] Disse forhold ligger likevel noe tilbake i tid, og vurderes å være av mindre betydning når omsorgsspørsmålet skal vurderes i dag”* (s.161). Når retten anser volden for å være rusbetinget, blir spørsmålet om den som utøver vold ruser seg eller ikke lenger. Tolkes volden som situasjonsbetinget, og oppfattes å være mindre alvorlig, anser retten faren for gjentakelse å være minimal. Disse diskusjonene og beslutningene i Lagmannsretten synes å bli fattet uten at det foreligger noen faglige vurderinger basert på kunnskap om vold i nære relasjoner og sikkerhetsvurderinger knyttet til dette.

I seksten saker legger retten *ikke* til grunn at det har forekommet vold/overgrep. Enten legges det til grunn at vold ikke har funnet sted, eller ikke er tilstrekkelig bevist, eller voldsanklagene kommenteres ikke. I en av sakene synes det godt nok dokumentert at det har vært vold mot mor, men retten kommenterer det ikke. Retten drøfter imidlertid grundig andre forhold vedrørende mors omsorgsevne. Det at de velger å ikke drøfte fars omsorgsevne relatert til utøvelse av vold, oppfattes av Skjørten som ugylldiggjøring av mors forsøk på å se sammenhengen mellom vold og omsorgsevne.

Oppsummert fungerer rettens alternative perspektiver på vold og overgrep slik at de skiller volden fra spørsmålet om omsorgsevne. Utøvelse av vold vurderes ikke i sammenheng med en vurdering av personlige egenskaper. Dermed blir voldsutøvelse generelt et moment som ikke får særlig vekt ved avgjørelser i barnefordelingssaker. På bakgrunn av resultatene fra undersøkelsen stiller Skjørten spørsmålet: *”om det burde være mer sentralt i vurderingen av barnas beste å foreta en drøfting av om og i hvilken utstrekning volden i familien har negative konsekvenser for barna og deres trygghet i forhold til omsorgsalternativene. En slik vurdering er sannsynligvis*

vanskelig, men dette er ikke holdbar argumentasjon for å skyve momentet ut på sidelinjen” (s170). Det synes som om forutsetningene for å kunne foreta denne typen vurdering er at dommerne for det første må legge til grunn at volden har forekommet og for det andre må det foretas en kobling mellom utøvelse av vold og vurderinger knyttet til omsorg for barn. Bevissspørsmålet i disse sakene er ofte vanskelig. I og med at beviskravet i sivile saker er lavere enn i straffesaker, vil avgjørelser i saker om fast bosted og samvær i stor grad være basert på skjønn (Skjørten, 2004).

Beslutningstakernes eget verdisyn vil i stor grad kunne påvirke avgjørelsene (NOU 1998). Jaffe et al. (2003) hevder at det er lite sannsynlig at kvinner som fremmer påstander om vold i barnefordelingssaker vil bli trodd, fordi advokater og dommere har en tendens til å legge stor vekt på sannsynligheten for at falske anklager om vold blir brukt for å få omsorgen. Selv om muligheten for falske anklager selvsagt er til stede, hevder forfatteren at det er mye mer vanlig med falsk benektning av vold fra utøvers side. Videre hevdes det at det som i overveldende stor grad preger de som er utsatt for vold, heller enn å komme med falske anklager er at de tenderer til å dekke over, minimalisere betydningen av og benekte vold. Dette er forhold det synes vesentlig at dommere og andre involverte parter i rettssystemet kjenner til når de skal avgjøre om påstander om vold skal legges til grunn for avgjørelser.

Når det gjelder det å se utøvelse av vold i sammenheng med en vurdering av omsorg for barn, kan det tolkes som alvorlig mangel på kunnskap om vold i nære relasjoner og konsekvenser for barn av å leve med vold i familien når dette i så liten grad blir gjort. Enkelte hevder at det fremdeles er slik at litteraturen som omhandler konsekvenser for barn av å ha erfart foreldres skilsmisse, eksisterer parallelt med litteratur som omhandler konsekvenser for barn av å leve med vold i familien (Jaffe, Poisson & Cunningham, 2001). De fremholder at: *”Although the development of social and legal policy on divorce has been influenced by empirical evidence, much of that research does not consider the full spectrum of factors that affect child adjustment postseparation, especially those present in high-conflict divorces. Uniting these bodies of research would allow policymakers, legislators, the courts, and professionals working with families to consider the myriad factors that influence children’s postdivorce adjustment, including exposure to violence [...] and custody and visitation arrangements that place children and their mothers at risk for continues abuse” (s.189-190).*

Forslag om endringer i barneloven

På bakgrunn av det en vet om skadevirkninger på barn av å bli eksponert for vold i nære relasjoner og på bakgrunn av samværsrettens sterke stilling politisk og rettslig, er det nå fremmet forslag om endringer i barneloven for å øke barns sikkerhet i saker der det foreligger påstander om vold. I rapporten "Tiltak for å beskytte barn mot overgrep, Forslag om endringer i barneloven mv". (Barne- og familiedepartementet, 2004), foreslår arbeidsgruppen blant annet en lovendring hvor det presiseres at det ved avgjørelsen av saker om foreldreansvar, fast bosted og samvær, skal tas hensyn til at barnet ikke skal utsettes for overgrep. Hensikten med denne presiseringen er å sikre at domstolene er tiltrekkelig oppmerksomme på alvoret i skadevirkninger og legger tilstrekkelig vekt på dette i saker der det er tvil. Arbeidsgruppen foreslår videre en lovendring hvor det fremgår at *"dersom samvær ikke er til barnets beste, må retten avgjøre at det ikke skal være samvær [...]"* På bakgrunn av at barneloven i utgangspunktet inneholder en rett for foreldre til samvær, i tillegg til at samværsretten som nevnt står så sterkt politisk, finner arbeidsgruppen at det vil være viktig å presisere dette i loven, så ikke hensynet til barnet kommer i bakgrunnen av foreldrenes rett til samvær". Arbeidsgruppen diskuterte om det burde innføres en plikt til å oppnevne sakkyndig i saker der det fremkommer påstander om vold og overgrep, men kom frem til at selv om det som hovedregel vil være behov for særlig kunnskap fra sakkyndig på området, og da normalt i form av en tradisjonell og mer grundig sakkyndig utredning, burde være opp til dommeren å vurdere når det er behov for sakkyndig. Dette forutsetter kunnskap om vold i nære relasjoner og mulige skadevirkninger på barn av å ha vært/bli eksponert for vold. Generelt mener arbeidsgruppen derfor at økt kunnskap ved domstolene, både for dommere og sakkyndige er noe av det viktigst som kan gjøres for å ivareta barnas sikkerhet i disse sakene og foreslår satsing på opplæringstiltak.

I Sverige kom det allerede for 10 år siden en formulering i "Föräldrabalken" som presiserte et hensyn til at barnet ikke måtte utsettes for vold og overgrep (Skjørten, 2004). Bakgrunnen for dette var den samme som i Norge, nemlig en bekymring for at

samværsrettens sterke stilling gikk på bekostning av barnas sikkerhet i volds- og overgrepssaker. Det er omdiskutert hvorvidt lovendringen har ført til endringer i rettspraksis. Mange hevder at det i Sverige fremdeles er slik at fars mishandling av mor ikke vurderes som relevant når han skal vurderes som omsorgsperson for barna sine (Skjørten, 2004). Et spørsmål blir derfor om forslagene til endringer i barneloven er tilstrekkelig for å oppnå vesentlige endringer av rettskpraksis på dette området i Norge. Det er i denne forbindelse fristende avslutningsvis å referere til retten i New Zealand, som har en særlig detaljert lovregulering i saker om foreldreansvar, fast bosted og samvær i familievoldssaker (Jaffe, et.al 2003). Bakgrunnen for de svært skjerpene endringene i lovverket som kom i 1995, var en hendelse i 1994 hvor tre barn ble drept av far som så begikk selvmord (Jaffe et.al, 2003). Faren hadde uten morens viten blitt gitt foreldreansvaret for barna 3 måneder tidligere, til tross for at mor hadde besøksforbud overfor han. Lovendringene som fulgte i kjølevannet av disse drapene, inkorporerte blant annet en makt og kontroll analyse av vold i nære relasjoner. Definisjonen av vold i "the Domestic Violence Act" er veldig bred og inkluderer både fysisk vold, psykisk vold og seksuell vold. Lovgivningen spesifiserer at handlinger som *"when viewed in isolation can appear to be minor or trivial"* kan utgjøre *"part of a pattern of behaviour"* (Jaffe et.al, 2003, s.77). Videre spesifiseres det at ansvaret for at barn blir eksponert for vold utelukkende ligger hos utøver. Når det gjelder avgjørelser om fast bosted og samvær heter det: *"The Family Court shall not make any order giving custody or unsupervised access to a party who has used violence against the child [...] or against the other party unless the court is satisfied that the child will be safe with the violent party"* (Jaffe et, al., s. 77-78). For å avgjøre om barnet vil være trygt, skal retten ta stilling til en rekke kriterier, blant annet voldens art og alvorlighetsgrad, hvor nylig og hyppig volden har forekommet, sannsynligheten for at det skal skje igjen, vurderinger av fysiske og psykiske skadevirkninger på barnet, hvordan den andre parten i saken vurderer barnets sikkerhet, barnets ønsker og hvilke steg utøver av vold har tatt for å forhindre at vold skal skje igjen. Ut i fra denne fremstillingen er det lett å se at det her stilles mye strengere krav, både til de vurderinger og hensyn som rettsvesenet skal foreta og til utøver av vold, når omsorgen for barn skal vurderes. Det vil gjenstå og se om de endringene i barneloven som er foreslått i Norge (hvis de blir vedtatt) vil føre til den ønskede endringen av rettspraksis, slik at barns sikkerhet etter bruddet blir bedre ivarettatt enn slik situasjonen er i dag.

Litteraturliste

Eriksson M (2001) *Om vårnad, boende och umgänge*. I Metell, B; Eriksson, M; Isdal, Per; Lyckner, B og Råkil, M (2001) *Barn som ser pappa slå*. Gothia,

Jaffe P.G, Lemon N.K.D & Poisson S.E, (2003) *Child Custody & Domestic Violence. A Call for Safety and Accountability*, Thousand Oaks, Sage Publications,

Råkil M, (Red) (2002) *Menns vold mot kvinner- Behandlingserfaringer og Kunnskapsstatus*, Oslo, Universitetsforlaget

Askeland I.R, Strand A & Sætre I, i Råkil M, (Red) (2002) *Menns vold mot kvinner. Behandlingserfaringer og Kunnskapsstatus*, Oslo, Universitetsforlaget

Eriksson M, (2003) *I skuggan av Pappa. Familjerätten och hanteringen av fäders våld*, Stehag, Förlags AB Gondolin

Isdal P, (2000) *Meningen med volden*, Oslo, Kommuneforlaget

Barne- og familiedepartementet (2004): *Tiltak for å beskytte barn mot overgrep. Forslag til endringer i barneloven mv.*

Skjørten K, Forståelse av overgrep i barnefordelingssaker, (2004), *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, 3-4, 150-171

Vatnar S.K.B (2002) *"I syns ikkje denna familien min e nåkka verneverdig, i"*. Når familievernet møter voldsutøvende famliefedre. i Råkil M, (Red) (2002) *Menns vold mot kvinner. Behandlingserfaringer og Kunnskapsstatus*, Oslo, Universitetsforlaget

Moxnes, K & Haugen, G. M. D (1998) *Skilsmisse som fenomen*. Trondheim, Allforsk

NOU 1998: 17: *Barnefordelingssaker – avgjørelsesorganer, saksbehandlingsregler og delt bosted*.

Jaffe, P.G., Poisson E. & Cunningham A, (2001) *Domestic violence and high-conflict divorce: Develpoing a new generation of research for children*. I Graham-Berman S & Edleson J. L. Domstic Violence in the Lives of Children. The future of Research, Intervention and Social Policy. Washington, DC, American Psychological Association

SLUTT Å BRUKE VOLD

En bulleteng i prosjektet: "Barn som lever med vold i familien"

Et samarbeidsprosjekt mellom Senter for Krisepsykologi i Bergen(SfK) og Alternativ Til Vold(ATV) i Oslo.

Finansiert av Barne- og Likestillingsdepartementet.

Bulletengen kan lastes ned fra hjemmesidene til SfK og BUF ETAT.

Hjemmeside ATV: <http://www.atv-stiftelsen.no/>

Hjemmeside SfK: <http://www.krisepsyk.no/>

Hjemmeside BLD: <http://www.regjeringen.no/bld>

Hjemmeside BUF ETAT: <http://www.bufetat.no>

Alternativ til Vold
Lilletorget 1
0184 Oslo
Tlf.: 22401110
per.oystein@atv-stiftelsen.no
www.atv-stiftelsen.no

Senter for Krisepsykologi AS
Fortunen 7
5013 Bergen
Tlf.: 55596191(dir.)
vold@krisepsyk.no
www.krisepsyk.no